

Seçim Kanunlarında Demokrat Parti'nin Yaptığı Değişiklikler ve Siyasal Anlamı

Süleyman GÜNGÖR*

Giriş

Seçmen kararıyla siyasal iktidarın değiştiği 14 Mayıs 1950 Milletvekili seçimlerinde uygulanan 16.2.1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu, 9.7.1948 tarih ve 5248 sayılı kanunla kısmen değiştirilmiş 5.6.1946 tarih ve 4918 sayılı kanunu yürürlükten tümüyle kaldırarak yeni bir seçim sistemi getirmiştir.

Bu çalışma, temelde kanun metinlerine dayanarak ve dönemin siyasal ortamını da değerlendirmelere katarak kanunda DP iktidarı döneminde yapılmış değişiklikleri ele almaya yönelmektedir. Böylece, kanun koyucunun ileri sürdüğü gerekçeler yerine, somut sonuçların taşıdıkları anlamların sergilenmesi öngörülmektedir. Çünkü dönemin siyasal ortamı, iktidar partisinin lider(ler)inin herşeye egemen olduğu bir yapıya dayanmaktaydı. Dolayısıyla yasama sürecinde de, milletvekillerini önerilen yasama etkinliğine ikna etme ihtiyacı söz konusu değildi. (Dönemin genel siyasal “iklimi” için bkz. Güngör; 2003.)

Bu kanun, hazırlandığı ortam ve hazırlanış biçimi bakımından dikkate değer özellik-

* Dr. Siyaset Bilimi

ler taşımaktadır. Öncelikle, iktidardaki CHP'nin izni ve hatta teşvikiyle kurulan muhalefet partisinin eleştirileri sonucu bu değişiklik çalışmaları gündeme gelmiştir. Muhalefetteki DP, seçim sistemini eleştirerek 1946'dan sonraki ara seçimlere katılmamıştır. Bu boykot, çok partili demokrasiyi yerleştirme iddiasındaki CHP üzerinde büyük bir baskı yaratmıştı. Kaldı ki, muhalefet metoduna itiraz etseler bile, CHP de haklı gördüğü eleştiriler karşısında geri adım atmak zorunda kalmıştı. Bir taraftan da siyasal ortam, DP II. Kongresinin ardından oldukça gerginleşmişti.

Hazırlık evresinde, kanun tasarısı için, parti(ler)den ve TBMM'den ayrı uzmanlardan oluşan bir "ilim heyeti" kurularak konuyla ilgili görevlendirildi. Bu heyet, ikisi Yargıtay, ikisi Danıştay, dördü üniversiteler ve üçü barolardan gelen 11 üyeden oluşturuldu. Başkanlığını Yargıtay Başkanı Halil Özyörük'ün yaptığı bu heyet, partilere de birer yazı göndererek seçim kanunu hakkında beklentilerini ve önerilerini bildirmelerini istedi. (Güngör, 2003:27-29; Aydemir, 2000:477) Çalışmalarını bilimsel ve vizdani ölçüler içerisinde yürütme çabası içinde olan Heyet, hazırladığı tasarımı bazı yabancı uzmanların da görüşlerine sunarak, dünya tecrübelerinin de katkısını sağlamaya yöneldi. Heyetin böylesine rahat bir ortamda çalışmasını sağlamakla, CHP tek parti yönetimi alışkanlıkları göz önünde tutulursa, gerçekten övgüye değer bir tavır sergilemiştir. Hazırlanan tasarı 17 Aralık 1949 tarihinde TBMM'ye teslim edildi. İlk olarak 1946'da yapılan tek dereceli seçimde kazanılan deneyimler ve DP'nin beklentileri tartışarında yankı buldu. TBMM'deki görüşmelerde taraflar görüşlerini önceden bildirmiş olmanın rahatlığı içindeydiler ve tasarı komisyonlarda da hızla ilerleyerek kanunlaştı. Bu aşamada, DP içindeki ayrılıkların ürünü olan MP, iki parti arasındaki bu görüş birliğini **"muvazaa" olarak takdim etme gayretindeydi.**

1950 tarihli Seçim Kanunu, bazı değişiklikler geçirse de, temel ilkeleri bakımından 10 yıl boyunca uygulanmıştır. Bu nedenle, öncelikle yeni seçim sistemini genel özellikleri bakımından açıklamak yararlı olacaktır. Ardından, DP'nin iktidarı sırasında yapılan değişikliklerin, yapıldıkları siyasal ortamda hangi anlamları taşıdığı tartışılacaktır. Bu yolla, seçim kanunlarının değiştirilmesinde, iktidarın güttüğü kaygıların ortaya konulması ve hatta bunun Türk siyasal hayatında bir gelenek haline dönüşmesinin ana nedeninin görülür kılınması mümkün olacaktır.

Seçim Sistemi

Yeni seçim kanununda temsilde adaletin sağlanmasından çok, mecliste çoğunluğun

oluşturulması isteğinin öne geçtiği görülür. Bunu kabul ettikleri göz önünde bulundurulursa, CHP ve DP'nin çoğunluğu kazanacakları yönünde özgüven duyguları dile getirilmelidir. MP'nin muhalefeti de bu çerçevede daha anlamlı olmaktadır.

Seçim Kanununu, getirdiği sistemi gizli oy, açık sayım ve ayrıma dayalı tek dereceli çoğunluk usulü olarak tanımlamaktadır. (Madde 1) Ancak bu adlandırma yetersiz ve yanlış anlaşılmalara yol açma tehlikeleri içerir. (Aleskerov, Ersel, Sabuncu; 1999:183) Bunun yerine çok oy alan kazanır yöntemi uygulandığı söylenmelidir. Çünkü partiler veya bağımsızlar, seçim kuruluna verilen listelerle seçime girebileceklerdir. Fakat bu listeler seçmen için bağlayıcı özellik taşımazlar. Kapalı oy verme yerinde bulundurulacak beyaz kağıtlara seçmen dilediği kadar ismi, farklı partilerin adayları ve bağımsız adaylar arasından karma bir şekilde yazabilir. Bu şekilde karma liste önceden de hazırlanabilir. Hatta hazırlanmış listeler üzerinde bazı isimleri silip, yerine başka adayın adını da yazabilir. (Madde 89) Seçmenler tarafından oluşturulabilecek bu karma listelerin yanı sıra kanunda, partilerin de ortak liste ile seçime girmelerinin yolu açık tutulmaktadır. Bu konuda, getirilmiş olan tek kayıt ortak liste ile seçime giren partiler, o seçim çevresinde tek parti gibi görülürler ve seçim kurullarına ortak üye verirler. (Madde 64) Eğer seçmen tarafından yazılan isim sayısı seçilecek kişiden çok ise, yukarıdan aşağı doğru sayılarak oy geçerli kabul edilir. Seçilecek milletvekili sayısından az aday adı yazılmışsa da oy geçerli sayılır. (Madde 110) Kanun verilen oyların geçersiz sayılmaması için hayli hoşgörülü bir düzenek öngörmektedir. Örneğin oy pusulasına adayın tam adı yazılması gerekirken, eksik yazılmış olsa bile oyun kime verildiğinde şüphe yaşanmıyorsa oy geçerli sayılmaktadır. (Madde 108) Genel eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu göz önüne alınırsa, bunun övülesi bir tutum olduğu belirtilmelidir.

Bu seçim sisteminin ilk uygulamasından sonra muhalefette kalan CHP tarafından en çok eleştirilen yanı, temsilde adaleti sağlamamasıdır. Ancak nispi temsili öngören İçişleri Bakanlığı uzmanlarının önerisi, Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in itirazı üzerine kabul edilmemiştir. (Vatan, 17.2.1950)

Her il bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Kanun, milletvekili sayısının belirlenmesinde şu hesabı öngörmektedir: Nüfusun her 40.000 kişisi için bir milletvekilli seçilir. Nüfusu daha fazla olan illerde, 55.000'e kadar 1, 95.000'e kadar 2, 135.000'e kadar 3 şeklinde sayı artırılır. (Madde 4) Bu hesapta, en son genel nüfus sayımı rakamları kullanılır. Milletvekili sayısını belirleme usulü, önceki seçim kanunuyla aynıdır. Seçmenlik yaşı da 22 olarak 1946 tarihli kanunla aynı tutulmuştur. Ancak 1946'da seçmen olama-

yanlar arasında sayılan “yabancı bir devletin resmi hizmetinde” bulunanlar hakkında yeni kanunda hiç bir kayıt konulmamıştır. (Madde 8) Fakat bu durumdaki kişilere seçilme hakkı tanınmamaktadır. (Madde 34)

Partiler örgütlendikleri seçim çevrelerinde, en çok seçilecek milletvekili sayısınıca aday gösterirler. Bir partiye üye olduğu ve kendi partisinden aday gösterildiği halde, o kişi başka bir partiden ayrı bir seçim çevresinde yazılı izni alınmak şartıyla aday gösterilebilir. Ayrıca partiler listelerinde, yine yazılı izni alınarak bağımsız adaylara da yer verebilir. (Madde 35) Bir kişi, iki ayrı seçim çevresinde aday olabilir. İkiyden çok yerde aday olan veya gösterilen kişinin bütün çevrelerde aldığı oylar geçersiz sayılır. Aday her iki yerde de milletvekili seçilirse, kendisi bir tercih yapar ve diğer seçim çevresinde yeniden seçim yapılır. (Madde 36)

Seçimin yönetim ve denetimi, bu kanunla ilk kez yargıçlara bırakılmıştır. İl ve ilçe seçim kurullarının başkanı yargıçlar arasından görevlendirilir. Üyeler parti temsilcilerinden ve belediye meclis üyelerinden oluşur. (Madde 64) Yüksek seçim kurulu ise, tümüyle yüksek yargı organlarının üyelerinden oluşur. Kendi genel kurullarında gizli oyla Yargıtay’ın 6 ve Danıştay’ın 5 kişi seçmesinin ardından toplanan 11 kişilik bu kurul, kendi başkan ve başkanvekilini seçer, her iki kurumdan gelenler arasında kura ile ikişer kişi yedek üyeliğe ayrılır. Bu yolla oluşan Yüksek Seçim Kurulu 1 başkan ve 6 üye ile çalışır ve salt çoğunlukla karar verir. (Madde 120-122)

Seçimin yönetim ve denetimi iktidarın etkilerinden korunmaya çalışılırken, 126. Madde ile yeni oluşan TBMM’ye kendi üyelerine ilişkin karar alma yetkisi verir. Buna göre, itiraz üzerine seçim kurullarının hazırladıkları raporlar, Yüksek Seçim Kurulu tarafından TBMM’ye sunulur. TBMM söz konusu milletvekilinin seçildiğini gösteren tutanağı iptal ederse, o kişinin milletvekilliği biter ve o yer için yeniden seçim yapılır. Bu düzenleme, Meclis içinde çoğunluğu üretmeye yönelik bu kanunda, yeni seçilen TBMM çoğunluğunun eline muhaliflerine karşı bazan haksız biçimde işletilebilecek önemli bir araç vermektedir. Nitekim kanunun ilk uygulandığı 14 Mayıs 1950 seçimlerinin sonrasında CHP Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan hakkında tutanak oylanırken bu madde kullanılmıştır. CHP’nin önde gelen bir çok milletvekili de, tutanağının iptal edilmesi tehdidinde maruz bırakılmıştır. Erzincan’dan seçilen eski Başbakan Şemsettin Günaltay ve Kars milletvekili Sırrı Atalay bunlardandır.

Seçim kanunu, propaganda çalışmalarında serbestliği esas alan ve sadece sınırları

belirleyen tutumuyla da özgürlükçü bir çizgidedir. İlk sınırlama, açık yerde propagandanın güneş battıktan doğana kadar yapılamaması ve belediyenin önceden belirlediği alanlarda yapılması şeklindedir. Bu alanların partiler arasında kullanım düzeni, seçim kurulu tarafından belirlenir. (Madde 41) Dönemin tek kitle iletişim aracı olan radyo, propaganda için bütün partilerin kullanımına sunulmuştur. Seçimden 10 gün önce başlayıp 3 gün kalana değin en az beş seçim çevresinde aday göstermiş olan siyasal partiler günde on dakika radyo konuşması yapabileceklerdi. Yirmi seçim çevresinden fazla yerde aday gösteren siyasal partiler için bu hak günde iki kere kullanılacaktı. Kanun, bu konuşmaların saat ve sırasının kura ile belirlenmesini öngörmektedir. (Madde 48) Hoparlör ile yayın il seçim kurullarınca yasaklanmadığı takdirde, huzuru bozmayacak şekilde gündüz saatlerinde yapılabilir. Duvar ve el ilanları seçim döneminde harç ve resimlerden muaf tutulur. (Madde 52)

Bu kanun, geçici bir hükümlerle de, partilerin seçime katılabilmeleri için getirilen ilk genel kurulunu toplamak ve en az yirmi ilde örgütlenmek şartlarının halen TBMM’de temsil edilen partilere 1950 seçimlerinde uygulamamasını öngörmektedir. (Geçici Madde 2) Bu istisnanın, somut sonucu, MP’nin seçimlere katılabilmesiydi. Bunun MP’nin DP’den oy alacağı düşüncesiyle CHP’ye avantaj getireceği umuduyla kanunda yer aldığı söylenebilir.

1954 yılı değişiklikleri

1. Seçimden önce:

Bu kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapan 6272 sayılı kanun 17 Şubat 1954 tarihinde kabul edilir. Bu değişikliklerin 2 Mayıs 1954 seçimlerinin hemen öncesinde yapılmış olması dikkat çekici olmakla birlikte, değişikliklerin seçim sisteminin daha demokratikleştirilmesi yönünde olduğu vurgulanmalıdır. Bu yanı sıra, tıpkı 1950 seçimleri öncesinde çıkartılan ve yukarıda genel özellikleri belirtilen seçim kanununda olduğu gibi, mevcut iktidarın iyi niyetinin bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Hükümet tarafından tasarı TBMM’ye sunulurken, gösterilen gerekçe “bugünkü seçim kanunumuzun esas prensipleri ihlal edilmemek kaydıyla seçim emniyetini daha mükemmel bir hale ifrağ etmek için bazı tedbirler alınması” düşüncesine dayandırılmaktadır. (Tutanak Dergisi, C.28/1, İ.44, S.Sayı 143, s.1)

Değişiklik yapılan ilk konu, 16. Maddede düzenlenmiş olan seçmen kütüklerini hazırlayacak olan köy ihtiyar meclisi ve mahalle ihtiyar heyetlerinin oluşmaması durumlarına ilişkindir. Bu durumlarda vali ve kaymakamların bir geçici heyeti görevlendir-

mesini öngören bir fıkra eklenmiştir. Bu ek, özellikle yeni kurulan köy ve mahallelerde belirsizliği gidermeye yöneliktir.

Başka bir değişiklik, 19. Maddenin ilk fıkrasına yapılan eklemedir. Bu değişiklikle, seçmen kütüklerinin düzenlenmiş halinin onaylı birer örneğinin o bölgede örgütlenmiş olan partilere de verilmesi sağlanmaktadır. Yine 27. Maddeye yapılan ekleme ile, seçmen kütüklerinde yapılan güncellemeler sonucu ortaya çıkan değişikliklerin de partilere bildirilmesi öngörülmektedir. Kanun, böylece seçim sürecinde partilerin denetim araçlarını daha da güçlendirmiş olmaktadır.

Kanun 117., 119., 123. ve 126. Maddelerde yaptığı değişikliklerle, seçim tutanakları üzerinde TBMM'ye bırakılan nihaî denetimi yüksek seçim kuruluna devretmektedir. Bu da, 1950 seçimlerinden sonra bu yetkiyi muhalefet milletvekilleri aleyhine kullanan DP iktidarının, Meclisteki çoğunluğun elinden güçlü bir baskı aracını alması anlamına gelmektedir. Yeni haliyle seçimler, tam anlamıyla yargının gözetim ve denetimine bırakılmaktadır.

Kanununun 120. Maddesi tümüyle değiştirilerek, yüksek seçim kurulunun üye sayısı 11'e yükseltilmekte, Yargıtay Birinci Başkanı, bu kurulun da başkanı olarak görevlendirilmektedir. Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi üyeleri arasından gizli oyla 5 asil 3 yedek üye belirlemesi öngörülmektedir. 122. Maddeye yapılan ekleme ile, milletvekili tutanağına ve seçilme yeterliliğine ilişkin başvuruların değerlendireceği toplantıların ancak üye tam sayısının katılımıyla yapılabileceği ilkesi getirilmektedir. Başka konuları görüşürken çoğunluğun varlığını yeterli gören kanun koyucu, böyle bir kayıt koymuş olması da, seçim sonuçlarının incelenmesine özel bir itinayı gerekli gördüğü izlenimi vermektedir. Keza 125. Maddede yapılan değişiklik de, incelemeye alınan itirazın tutanağına itiraz edilen kimseye tebliğini ve bizzat veya vekili aracılığıyla kendini savunmasına imkan verilmesini sağlamaktadır. Bu maddeye eklenen bir fıkra ile de yüksek seçim kurulunun kararlarının kesin olduğu belirtilmektedir.

Dönemin siyasal ortamının, iktidar ve muhalefet ilişkileri açısından oldukça gergin olduğu göz önünde tutulursa, seçimlerden kısa bir süre önce yapılan bu düzenlemeler, Türk siyasal hayatında altı çizilmeye değer bir iyi niyet girişimi ve demokratikleşme adımı olarak değerlendirilmelidir.

Bu değişiklikler tartışılırken, TBMM'de CHP adına söz alan Faik Ahmet Barutçu, getirilen güvencelerin yetersiz olduğunu ve yüksek seçim kurulunun yerine Yüksek

Seçim Mahkemesi oluşturulması gerektiğini dile getirdi. Bu noktada, 1950 yılındaki seçim kanunu hazırlıkları sırasında CHP'nin, o dönemin muhalefet partisi DP'nin isteğiyle tasarından bu kurumu çıkarttığı belirtilmelidir. Ancak CHP sözcüsü, konuşmasında tasarımı "Seçim Kanununun emniyete taalluk eden boşluklarını doldurmaya matuf teklifleri göz önünde bulundurarak, Hükümetin memnuluk verici bir adımı" olarak değerlendirdi. (Tutanak Dergisi, C.28/1, İ.44, s.434; Vatan, 18.2.1954)

2. Seçimden Sonra:

2 Mayıs 1954 seçimlerinden hemen sonra seçim kanununda bir değişiklik daha yapıldı. Seçim öncesinde, seçim güvencesini artıran değişikliklerle karşılaştırıldığında yasama organına hakim olan havadaki olumsuzluk hemen göze çarpmaktadır. 13 Haziran 1954 tarihinde TBMM'ye sunulan tasarının gerekçesi, seçim kanununda özellikle son seçimlerde yaşananlar üzerine bazı değişikliklerin gerektiği düşüncesiyle başlamaktadır. Temelde siyasal ahlaka ilişkin noktaları içeren bu değişiklik tasarısı, hükümete göre; "süratle tashihi lüzumlu görülen bir kısım mahzurların, bir an evvel tashihi gayesiyle" hazırlanmıştır. Bu aceleyi gerektirmeyen aksaklıklar üzerinde "esaslı çalışmalara" devam edildiği de, tasarının gerekçesinde ifade edilmektedir. (**Tutanak Dergisi**, C.1, İ.15, S.Sayısı 23, s.1.) Bu tasarıyla gerçekleştirilen değişikliklerin, acil olmasını gerektiren bir durum ortada yoktu. Çünkü milletvekili seçimleri yeni yapılmış ve DP iktidarı anayasa gereği her yıl yapılması gereken ara seçimleri yapmamayı bir alışkanlık haline getirmişti.

6428 sayı ve 30.6.1954 tarihli bu kanunla yapılan ilk değişiklik, adaylıkla ilgilidir. 35. Maddede yapılan değişiklikle, aynı kişinin birden çok partinin listesinden adaylık koyması ihtimali ortadan kaldırılmaktadır. Eski düzenlemede, kişinin yazılı onayı ile bu mümkündü. Parti listesinden bağımsız adaylık koyabilme uygulaması korunurken, bir partiye başvurduğu halde listeye giremeyen kişinin bağımsız veya başka bir parti listesinden adaylığı da yasaklanmaktadır. Ayrıca partilerin ortak bir listeye seçime girmeleri ya da seçmenin kişisel olarak oy pusulasında oluşturacağı dışında karma liste yolu daraltılmaktadır.

Kanunun "Radyo ile propaganda" başlıklı 45. ve "müracaat" başlıklı 46. Maddeleri madde başlığı da dahil değiştirilmektedir. Bu iki madde ve kaldırılan 47. ve 48. Maddeler partilerin radyodan yapacakları propaganda konuşmalarına ilişkindi. Yeni başlığı "Memurlar hakkında propaganda yasağı" 45. Madde, memurların seçim döneminde

propaganda etkinliklerinde yer almasını yasaklamaktadır. “Propaganda sayılmayan hususlar” başlığı altında yeni 46. Madde ise, hükümet işleri üzerine yapılacak konuşmalar ile, kamu kurumlarının kendi faaliyetlerini anlatan basım faaliyetlerini propaganda yasaklarının dışında tutmaktadır. Bu değişiklikler, öncelikle partilerin radyoda yapacakları propagandayı sona erdirirken, iktidara da yeni propaganda araçları sunmaktadır. Bunun yanı sıra, hükümet üyelerinin yapacakları konuşmaların, görev alanlarıyla sınırlansa bile, radyodan yayınlanmasını sağlamaktadır. Bu düzenlemeler, iktidar ve muhalefet arasında sürekli gündemde kalan bir “radyo sorunu” ortaya çıkarmıştır.

Kanununun 89. Maddesinde yapılan değişiklikle, seçmenin dilediği adayları boş bir kağıda yazarak zarfa koymakta serbest olduğu hükmü korunurken, matbu oy pusulalarında değişiklik yapabileceği yönündeki düzenleme kaldırılmaktadır. Aynı yönde 91. Maddede oy pusulasının kapalı yerde zarfa konulması için sandık kurulunu görevlendiren kanun koyucu, maddenin eski halinde seçmenin matbu pusulada değişiklik yapabileceğini ifadelerini kanun metninden çıkarmıştır. Keza 109. Maddeye eklenen 5. Bend ile, “seçime iştirak eden partiler tarafından gösterilen adaylardan veya bunlarla müstakil adaylardan veya yalnız müstakil adaylardan tertibedilmiş matbu veya daktilo veya başka bir aletle yazılmış veya teksir edilmiş oy pusulaları” geçersiz olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca 110. Maddeye yapılan ekleme ile, partilerin amblemlerini taşıyan oy pusulalarında yapılan ekleme ve çıkartmaların göz ardı edilerek oyların hesaplanacağı hükme bağlanmaktadır.

Seçim döneminde işlenecek suçlar konusundaki 135. Maddede yapılan değişiklikle, değiştirilmiş olan 45. Maddede düzenlenen propaganda yasağına uymayan memurların ağır para ve memuriyetten çıkartılma cezaları getirilmektedir.

Son olarak bu değişiklikler arasında, seçim giderlerine ilişkin 166. Maddede yapılan değişiklikle kendilerine ödeme yapılacak kişiler arasına, seçim dolayısıyla ilgili bakanlıkların merkezinde oluşturulacak seçim bürolarının başkan ve üyeleri ile diğer memurları da eklenmektedir. Bu ekleme, yaşanan deneyimler sonucu seçimde etkin görev alan İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarında memurlar eliyle yapılan ek işlerin ücretlendirilmesi gerekliliğine bağlanabilir.

1957 Değişiklikleri

Seçim kanununda yapılan bu değişiklikler, 1954 yılı değişikliklerinin bir devamı tarzında kabul edilmelidir. Ancak, 6428 sayılı kanunun gerekçesinde anılan, “esaslı

çalışmalar” ile ilişkili değildir. Kaldı ki, bu çalışmalar hiç ortaya çıkmamıştır. Tasarının sunulması ile komisyonda incelenip TBMM Genel Kurulu’nda kabul edilmesi arasında iki tam gün bile geçmemiştir. (**Tutanak Dergisi**, 11.9.1957, C.20, İ.91, s.685) Bu sıkışık durum bile, anılan çalışmanın bu tasarı olmadığını göstermekteydi.

Seçim kararı alındıktan sonra, kanunda yapılan küçük bir dizi değişiklik seçim kanununun havasını tümüyle değiştirdi. Bu değişikliklerden birisi, adaylık koymayı düzenleyen 35. Maddede yapıldı. Öncelikle, her partinin teşkilatı olan çevrelerde, tek başına seçime katılması ve o bölgeden seçilecek milletvekili sayısınca aday göstermesi zorunluluğu getirildi. Yüksek Seçim Kurulunun eksiklerin tamamlanması yönünde uyarısına uymayan parti, bütün seçim çevrelerinde katılmamış sayılmaktadır.

Aynı maddede yapılan başka bir değişiklik ile, bir kişinin, vaktinde yapılan seçimlerden en az 6 ay önce partisinden istifa etmemiş olması durumunda, başka bir parti tarafından aday gösterilmesinin önü kapatıldı. Erken seçim durumunda ise, diğer partilerden aday olma yasağı seçim kararından önceki iki ay içinde partisinden ayrılanlar için de geçerli sayıldı. Ayrıca bir parti üyesi iken, kişinin izni olsa bile başka bir parti tarafından aday gösterilemeyeceği hükmü kanuna eklendi. Bu durum, somut olarak partisi ile ilişkileri oldukça bozulmuş olan DP’nin kurucularından Fuat Köprülü ile DP’nin İstanbul il başkanlığını yürütürken istifa ederek Hürriyet Partisi’ne katılan oğlu Orhan Köprülü için söz konusudur. (Güngör, s.344-345)

Adaylık dışında yapılan değişiklik, günün siyasal olayları bakımından çok dikkat çekici bir şekilde, geçersiz sayılacak oylara bir ekleme yapmaktadır. Buna göre, seçime bağımsız veya bir parti listesinden aday olanlar arasından oluşturulacak karma listenin matbu olarak hazırlanmış olması veya daktilo ile veya başka bir aletle yazılmış veya teksir edilmiş ya da elle bile olsa her hangi bir şekilde çoğaltılmış olması durumlarında kullanılan oy pusulaları geçersiz sayılmaktadır.

Bu kanun değişikliğinin önemi, muhalefetin bir cephe oluşturarak ortak liste etrafında birleşerek seçimlere katılma girişimleri karşısında iktidarın aldığı önlem olmasında yatmaktadır. Bu durum o ölçüde belirgindir ki, değişiklik tasarısının TBMM’de görüşülmesi muhalefetin işbirliği için parti kurultaylarını topladığı günlere denk düşmektedir. (Güngör, s. 406) Tasarı TBMM’de görüşülürken, CHP sözcüsü Nüvit Yetkin; hükümetin bu tasarımı muhalefet partilerinin ortak hareket etmesini önlemeyi amaçladığını dile getirdi. Bu önlem arayışı, ona göre iktidar partisinin kendisini muhalefetin yeku-

nundan az görmesinden kaynaklanmaktaydı. Tasarıyı savunan konuşmalarda, muhalefetin ilkeler adına ilkesizlik yaparak, ne şekilde olursa olsun iktidara gelme istediğine vurgu yapılırken; muhalefet sözcüleri seçmenin iradesinin sınırlandığı ve demokrasinin zedelendiği iddialarını dile getirdiler. Tartışmalı ve kavgalı bir oturumda tasarı kanunlaştı. (Tutanak Dergisi, 11.9.1957, C.20, İ.91, s.685-727)

Sonuç:

Seçim kanunu'nu DP'nin iktidar yıllarında geçirdiği bu değişiklikler sistemin özüne dokunmamaktadır. Hatta 1954 yılında yapılan değişiklikler, seçmenin tercihlerini daha özgür biçimde sergilemesi olanaklarını artırmıştır. Ancak siyasal sürecin iktidar partisi aleyhine gelişmeye başladıktan sonra 1957 yılında yapılan değişiklik, bu olanakları daraltmayı hedeflemektedir. Hedefine de ulaşmış, muhalefet partilerinin işbirliğine gitmelerini kanunun getirdiği sınırlamalar ile engellemiştir.

Seçim Kanunlarında gerçekleştirilen değişikliklerin tümünün hükümet tasarısı olarak TBMM'ye sunulması dolayısıyla, değişikliklerin ardında yatan niyetlerin iktidara mal edilmesini haklı kılmaktadır. Görüldüğü gibi, iktidar partisi kendisini siyasal açıdan güvende gördüğü dönemlerde özgürlükleri destekleyici iken; zayıfladığını düşündüğü dönemde kısıtlayıcı bir eğilim sergilemiştir. Bundan sonraki seçim kanunu değişikliklerinde de, bu eğilimin var olup olmadığının aranması ilginç olabilir.